

BESZÉLGETÉS RANIERO CANTALAMESSÁVAL

Gájer László

1980-ban nevezte ki Önt II. János Pál pápa a Pápai Ház szónokává. Azóta rendszeresen tart adventi és nagybőjti elmélkedéseket a pápa és a Római Kúria vezetői számára. Ebben a feladatában XVI. Benedek és Ferenc pápa is megerősítette. Mennyiben formálta át az életét ez a feladat? Milyen hatással volt a Jézussal való kapcsolatára?

Raniero Cantalamessa (1934) bíboros, kapucinus szerzetes, 1980 óta a Pápai Ház szónoka.

Érdemes szólni erről a szolgálatról, már csak azért is, mert ez inkább a pápa, mint a prédikátor becsületére válik. A pápa, a katolicitás legfőbb őre talál időt (és van alázata!) arra, hogy elmenjen és meghallgassa egy egyszerű kapucinus szerzetes prédikációját! Jelenleg ez a feladat abban áll, hogy minden adventi és nagybőjti pénteken elmélkedést adok a pápának, a bíborosoknak, a püspököknek, a prelátusoknak, a Római Kúria munkatársainak és a szerzetesrendek vezetőinek. Három évvel ezelőttig az igehirdetésre a vatikáni palotában lévő Redemptoris Mater kápolnában került sor. A pápa korábban egy kis oldalsó fülkéből hallgatta az elmélkedéseket, így lehetősége nyílt szemkontaktust tartani a prédikátorral, de nem ült együtt a hallgatóság többi részével. Ferenc pápa az első alkalomtól kezdve a kápolnában foglalt helyet a többiekkel együtt. A Covid-járvány idején a prédikációt a VI. Pál terembe helyezték át, ami lehetővé tette a szükséges távolságtartást, és ezek a lelkigyakorlatok ezután is ott maradtak. A Vatikánon kívüliek számára is biztosított a hozzáférés, a szentbeszédeket ugyanis élőben közvetíti a YouTube a Vatikán honlapján.

Elgondolkodom azon, hogy ez a szolgálat milyen hatással volt az életemre. Megnyitotta számomra az ajtót az Ige szolgálata előtt, és ennek eredményei a világ számos országának püspökeihez, papjaihoz és világiakhoz is eljutottak. Személyesebb szempontból pedig azt emelném ki, hogy mivel hosszú ideig kellett prédikálnom, méghozzá ugyanazon hallgatóság előtt, ez lehetőséget adott arra, hogy szinte megérintsem azt, amit Szent Pál a „bölcesség és tudomány Krisztusban elrejtett kimeríthetetlen kincsének” nevez (vö. Kol 2,3). 44 éven át (beleértve a mostanit is) prédikáltam nagypénteken a Szent Péter-bazilikában Krisztus szenvedéséről, és magam is meglepődtem, amikor azt tapasztaltam, hogy soha nem esett nehezemre valami újat mondani az ünnepektől misztériumról. Krisztus szenvedése valóban a szeretet és a fájdalom feneketlen és parttalan óceánja, amely továbbra is megvilágítja az egyház útját és a világ történelmét. E szolgálat arra készítetett – és ez volt a másik gyümölcse –, hogy szorososan vegyek részt abban, amit a *Gaudium et spes* alapján az egyház „örömeinek és reményeinek, fájdalmainak és aggodalmainak” nevezünk.

Magyarul megjelent könyvei közül nagy hatásúak voltak a Mária, az egyház tükre és A megfeszített Krisztust hirdetjük! című kötetek. Ahogy beszédei, úgy a könyvei is erősen támaszkodnak a patrisztikus forrásokra. Mit gondol az egyházatyák örökségének aktualitásáról?

Miután 1958-ban pappá szenteltek, előljáróim a svájci Fribourgi Egyetemre küldtek, hogy teológiai diplomát szerezzek. A teológiai kar akkoriiban a domonkos szerzetesek vezetése alatt állt, és híres tomistákkal büszkélkedhetett. Aquinói Szent Tamás *Summa Theologiae*ja volt a dogmatika- és erkölcstanoktatás alapja. Áldom az Urat ezért a lehetőségért. Később meggyőződtem arról, hogy könnyebb megérteni a skolasztikából kiinduló modern teológiát, mint megérteni a skolasztikát és érdeklődni iránta a modern teológiából kiindulva.

Már akkor észrevettem azonban magamban a hajlandóságot az iránt, amit „történeti teológiának” vagy „pozitív teológiának” neveznek, szemben a spekulatív teológiával. Ezért választottam a patrisztika szakirányt, a disszertációm pedig Tertullianus krisztológiájáról írtam. Azóta sem hagyott el az atyák iránti szeretetem. E tanulmányok elmélyítése érdekében a Milánói Katolikus Egyetemen klasszikus irodalomra szakosodtam, és tizenkét évig maradtam ott, ahol a keresztény kezdetek történetét tanítottam, egy olyan tudományágat, amely pontosan az atyák korát öleli fel.

Amikor 1979-ben megéreztem a hívást, hogy elhagyjam az egyetemi professzori állást, és teljes munkaidőben az igehirdetésnek szenteljem magam, emlékszem, hogy ez a gondolat járt a fejemben: „Most hagyjuk abba az atyák tanulmányozását, és próbáljuk meg azt tenni, amit az atyák tettek”. Ők nem a korabeli iskolákban és akadémiákon töltötték az idejüket, hanem Isten népe körében. Képesek voltak arra, hogy a teológiát – még a legmagasabb szintű teológiát is – mindenki számára elérhetővé tegyék, és nem csak a „bennfentesek” számára. Az ő teológiájuk olyan „prédikálható” teológia volt, mint amilyenhez a múlt században Karl Barth hívott vissza bennünket. Nagy Szent Gergely azt mondja, hogy a Szentírás „egyszerű és mély, mint egy folyó, amelyben úgyszólván egy bárány is járhat, de amit egy elefánt is észrevehet”. A teológiát ennek a modellnek kellene inspirálnia. Mindenki találjon kenyeret saját maga számára: az egyszerű ember egyszerű táplálékot, a tanult pedig a maga kifinomult ízlésének megfelelő ételt. Arról nem is beszélve, hogy ami „a bölcsek és okosak” előtt rejtve marad, az gyakran a „kicsinyek” előtt tárul fel.

Egy jelenleg Olaszországban megjelenés előtt álló könyvemben, amelynek címe *Fede, Speranza e Carità. Le „Tre Grazie” del Cristianesimo* (Hit, remény és szeretet. A kereszténység „három Gráciája”), néhány kritikai észrevételt tettem e témáról, amelyeket bátorodom itt előrebocsátani, gondolván, hogy más módon nehezen vagy nagyon későn jutnának el magyar barátaimhoz.

Ortodox testvéreink gyakran tesznek szemrehányást nekünk, nyugatiaknak racionalizmusunk miatt. Nem tévednek, bár negatív ítéletük megváltozna, ha a dogmatikus teológia mellett figyelembe vennék a katolikus egyház hatalmas aszketikus és misztikus örökségét is. A legrosszabb racionalizmus nem az egyházon kívüli, hanem az azon belüli racionalizmus. Szent Pál írta a korintusiaknak: „Beszédem és igehirdetésem nem a bölcsesség meggyőző szavaiból állt, hanem a Lélek és az erő bizonyosságából, hogy hitetek ne emberek bölcsességén, hanem Isten erején nyugodjék” (1Kor 2,4-5). Amitől az apostol félt, az később gyakran megtörtént. Teológiánk egyre inkább eltávolodott a Lélek erejétől, és az emberi bölcsességre támaszkodott. A modern racionalizmus megkövetelte, hogy a kereszténység

dialektikus módon mutassa be üzenetét, azaz teljes egészében vesse alá azt a kutatásnak és a vitának, hogy így beleilleszkezhessen az ember és a világegyetem önmegértésének közös és mindig ideiglenes, filozófiailag is elfogadható általános keretébe. Ezáltal azonban az értünk meghalt és feltámadt Krisztusról szóló igehirdetés egy másik és magasabb instancia rabjává vált. Ez már nem a kerügma volt, hanem csupán egy hipotézis. Meg van írva, hogy „az Ige testté lett”, de az uralkodó idealizmus hatása alatt az Ige gyakran csak eszme maradt! Az élő Isten eszméjére redukálódott maga az élő Isten (ami teljesen más!), a Szentlélek pedig az „abszolút szellem” eszméjére. Az ember ebben az esetben nem a valóság, hanem a valóság képeinek társaságában él, mint a sötétkamrában a „negatívokkal” bíbelődő fotós. A legfőbb hátránya ennek az, hogy a teológia ily módon egyre inkább a mindenkori akadémiai elittel folytatott párbeszédet jelentette, és egyre kevésbé Isten népe hitének táplálékát. Ebből a „sötétkamrából” csak úgy lehet kijönni, ha a tanulást imádsággal kísérjük. Az is segít, ha szemléljük és utánozzuk Isten Anyját, akinek földi életében semmi köze nem volt az Istenről és fiáról, Jézusról alkotott elképzelésekhez: csakis az élő valóságukhoz.

Legutóbbi magyarul megjelent könyve, a Két tüdő, egyetlen lélegzet című 2015-ös nagyböjti elmélkedések gyűjteménye, amely a keleti és a nyugati kereszténység kapcsolatára összpontosít. Mi a véleménye a keleti és nyugati kereszténység közötti közeledés lehetőségéről, a történelmi és teológiai félreértések lehetséges leküzdéséről?

Meggyőződésem szerint (s ezt a fent említett könyvben is kifejtettem) csak abból a kinyilatkoztatott igazságból kiindulva, hogy „Isten szeretet”, remélhetjük, hogy egy napon teljes kiengesztelődésre juthatunk a keleti és a nyugati teológia között a *Filioque* döntő problémáját tekintve, vagyis abban, hogy a Szentlélek hogyan ered a Szentháromságban: egyedül az Atyától, ahogy a görögök hiszik, vagy az Atyától és a Fiútól (latinul *Filioque*), ahogy mi, nyugatiak hisszük.

A nyugati szentháromságtani teológia legmélyebb és legeredetibb eredménye Szent Ágoston és a belőle kinőtt iskola (Szentviktori Richárd, Szent Bonaventura stb.) káprázatos intuíciója volt, amely az Atyát mint szeretőt, a Fiút mint szeretett személyt, a Szentleket pedig mint az őket egyesítő szeretetet határozta meg. A legfontosabb következtetést azonban nem ebből a felismerésből vonták le. Ha a Szentháromságban az Atya „a szerető”, akkor ez azt jelenti, hogy a Szentháromságról szóló beszéd nem az isteni természettel, hanem az Atya személyével kezdődik. A természet azonban, ellentétben a személlyel, nem olyan szubjektum, amely képes szeretni. Ezt ortodox testvéreink, a görög atyák örökösei, jobban belátták, mint mi, latinok.

Az egyetértés ma abban állhatna, hogy – mi, latinok – elfogadjuk a görögök trinitárius sémáját, amely a személyek pluralitásából (pontosabban az Atya személyéből) kiindulva jut el a természet egységéhez, a görögök pedig a maguk részéről elfogadják (vagy legalábbis érvényesnek ismerik el) azt a tartalmat, amelyet a latinok az isteni természetnek tulajdonítanak, vagyis a szeretetet a szerető, a szeretett és a szeretet viszonyában. Ez

az a pont, ahol nekünk, latinoknak is van értékes – és véleményem szerint nélkülözhetetlen – adalékunk az ökumenikus szintézis szempontjából. Ez a szeretetre támaszkodó magyarázat szintén kép, de minden bizonnyal kevésbé van kitéve a szubordinacionizmus gyanújának, mint más, a görög és latin atyák által néha használt olyan képek, mint a „nap, ragyogás, napsugár” vagy a „forrás, folyó, patak”.

Ennek fényében a Szentléleknek az Atyától és a Fiútól (vagy az Atyától a Fiún keresztül) való származása, azaz a *Filioque* – eltekintve most attól a problémától, hogy indokolatlanul fűzték-e hozzá a *Hitvalláshoz* – többé nem tűnik „eretnekségnek”, hanem a szentháromságos szeretet eredendő követelményének. Ellenkező esetben megválaszolatlan marad egy kérdés: „Mi az, amit az Atya nem fejezett ki magából tökéletesen a Fiú nemzése során, ami szükségessé tett egy második vagy párhuzamos szentháromságtani cselekvést, vagyis a Szentlélek lehelését?” Az ortodox teológia jogos törekvése, vagyis arra, hogy a Szentléleknek ne csak passzív, hanem aktív szerepet is tulajdonítson a Szentháromságon belül, ma azzal próbálnánk válaszolni, hogy amennyiben a Szentlélek az Atyából indul ki a Fiún keresztül, akkor a Fiút viszont az Atya „a Szentlélekben” nemzi. A két teológia – a keleti és a nyugati – teljes kibékítése ebből a szempontból már nem tűnik olyan nehéznek és távolinak, és ez döntő lépés lenne a katolikus és az ortodox egyház közötti egység felé.

2019-ben Ön tartotta az Egyesült Államok püspökeinek azt a lelkigyakorlatot, amelyben a püspökök számot vetettek a gyermekbántalmazási botrányokkal és azok következményeivel. Mennyiben tudja egy lelki ember orvosolni ezeket a sebeket? Az egyház hatalmas válságba került számos eset napvilágra kerülésével. Mi lehet a gyógyír, mi az egyház perspektívája ebben a helyzetben, amikor hitele megkopott sok országban? Mi lehet a hiteles spirituális válasz a botrányok után?

A Chicagóban 250 püspök részvételével tartott lelkigyakorlat a pápa szándéka alapján valósult meg. Nem a botrányok problémájának megvitatására szolgált (ez máshol történt), hanem arra, hogy megtalálják a helyes hozzáállást, amellyel azt kezelni lehet, mindenekeelőtt a Püspöki Karon belüli egyetértés előmozdításával. Megpróbáltam ragaszkodni ehhez a célhoz. (Ha valaki kíváncsi lenne arra, hogy mit mondtam, az egész sorozat megjelent *Shepherds and Fishermen. Spiritual Exercises for Bishops, Priests and Religious* [Pásztorok és halászok. Lelkigyakorlatok püspököknek, papoknak és szerzeteseknek] címmel [Liturgical Press, Collegeville, 2020], és ugyanezen a címen több nyelvre lefordítva.)

Azt kérdezi tőlem, hogy mit kezdhünk ezzel az óriási problémával, és hogyan reagálhatunk. Nekem nincs kompetenciám ebben a kérdésben, nem úgy, mint kapucinus testvéremnek, Seán O'Malley bostoni bíborosnak, aki mindig is élen járt a pedofília elítélésében és az ellene való küzdelemben, és aki jelenleg is a Kiskorúak Védelme Pápai Bizottság vezetője. Mivel soha nem voltam püspök vagy előljáró a rendben, az Úr megkímélt ettől a keresztől, amelyet oly sok lelkipásztornak kell ma viselnie, gyakran mások, elődeik hibáiért fizetve. Szent II. János Pál a 2000-es év jubileuma alkalmából bevezette azt a gyakorlatot, hogy az egyház nevében

bocsánatot kérjünk a múltbeli hibákért. Utódai követték őt ebben, és a klerikusok által elkövetett gyermekbántalmazást is felvették a bocsánatkérés témái közé, mégpedig az első helyen. Úgy vélem, Ferenc pápának igaza van abban, hogy a visszaélések egyik fő gyökerét az egyház túlzott klerikalizálódása jelenti, ami végül egyfajta hallgatóságos büntetlenséget biztosított a papságnak.

Az Ige szolgálata okán, amelyet az egyházban végzek, az a feladatom, hogy ne a hierarchia, hanem Isten egyszerű népének oldalára álljak. Mit mondhatok, hogy segítsék testvéreimnek, hogy ne kerítse hatalmába őket a neheztelés, és ne fordítsanak hátat az egyháznak? Egy alkalommal idéztem ezzel kapcsolatban azt, amit Antoine de Saint-Exupéry mondott hazájáról, Franciaországról, az ország történelmének sötét időszakában, a náci megszállás idején. A *hadirepülő* című művében ezt írta: „Mint hogy belőlük vagyok, soha meg nem tagadom őket, akármit csinálnak. Sohase fogok ellenük beszélni más előtt. Ha meg lehet védeni őket, meg fogom védeni őket. Ha szégyent hoznak rám, bezárom a szégyent a szívembe, és hallgatni fogok. Akármit gondolok róluk, sohase leszek ellenükben a vád tanúja. A férj se járja sorba a szomszédokat, hogy maga közölje velük, házasságtörő a felesége. Azzal nem menti meg a becsületét. Mert a felesége az ő házából való. Nem tisztulhat meg a felesége rovására. Csak akkor van joga jelét adni a haragjának, ha otthon van” (Pór Judit fordítása).

Ez minden, csak nem némaság vagy a bizonyítékok elhallgatása. Figyelmeztetés arra, hogy ne tagadjuk meg a hazát azért, amit egyes polgárai tettek. Nem arról van szó, hogy arra gondoljunk, hogy mások magatartásával összehasonlítva jó színben tüntessük fel saját magunkat; hanem arról, hogy jóban és rosszban, szentségben és bűnben szolidaritást érezünk Krisztus testének többi tagjával. Azt is jelenti, hogy tudatosítani kell, hogy minden bűn – nem csak a pedofília – beárnyékolja az egyház arcát. „Krisztus – írja az Apostol az Efezusiakhoz írt levélben – szerette az egyházat, és önmagát adta érte, hogy szent és szeplőtelen legyen”. És az egyház makulátlan is volna, ha nem lennénk mi! Az egyháznak eggyel kevesebb ráncra lenne, ha eggyel kevesebb bűnt követtem volna el. Luthernek, aki szemrehányást tett neki, amiért annak „romlottsága” ellenére a katolikus egyházban maradt, Rotterdami Erasmus így válaszolt: „Elviselem ezt az egyházat, várva, hogy jobbá váljon, mivel ő is kénytelen elviselni engem, várva, hogy jobbá váljak”.

Mi a véleménye az egyházban zajló színodális folyamatról? Ez a folyamat egy gondolkodásmód, egy mentalitás, amit még sokan nem értenek vagy elutasítanak. Mire kell figyelnie a világi hívőknek és mire a papoknak, a püspököknek?

A Ferenc pápa által az egész egyház színódusára vonatkozó bejelentésre adott reakció arra emlékeztet, ami akkor történt, amikor Szent XXIII. János bejelentette a II. Vatikáni zsinatot. A reakció először langyos volt, és egyes esetekben zavarodott; de a folytatás bebizonyította, hogy a kezdeményezés prófétai ihletésű volt. Úgy gondolom, így lesz ez a színódussal is. Ma is, mint akkor, egyesek számára az a kérdés: miért van szükség a színódusra? A Szentatya többször is kijelentette, hogy a II. Vatikáni zsinat

útján halad, és a zsinat által kezdeményezett kollegiális irányt kívánja továbbvinni, valamint az egyház azon döntését, hogy a történelemben és a történelemmel együtt akar járni, értelmezve az idők jeleit, amelyek időről időre felbukkannak a történelemben. Valóban, az egyház történelme és élete nem állt meg a II. Vatikáni zsinattal. Nagy baj volna, ha úgy tennék a II. Vatikáni zsinattal, ahogy a Trienti zsinattal akartak tenni, vagyis, hogy megváltoztathatatlan célnak tekintenénk. Ha az egyház élete megállna, az történevele, mint a gáthoz érkező folyóval: elkerülhetetlenül ingoványná vagy mocsárrá válna. „Ne gondold – írta Órigenész a 3. században –, hogy elég egyszer megújulni, sokkal inkább mindig magát az újdonságot kell megújítani: *Ipsa novitas innovanda est*” (PG 14, 1042). Korábban az egyház-doktor Szent Irenaeus azt írta, hogy a kinyilatkoztatott igazság „olyan, mint az értékes edényben lévő drága nedű. A Szentlélek munkája által folyamatosan megfiatalodik, és az edényt is megfiatalítja, amely tartalmazza azt” (Adv. Haer. III, 24, 1). A II. Vatikáni zsinat idején a társadalom nemhogy nem állt meg, hanem szédületes átalakuláson ment keresztül. A változások, amelyek a múltban egy-két évszázad alatt mentek végbe, ma egy-két évtized alatt zajlanak le. A folyamatos megújulás szükségessége nem más, mint a folyamatos megtérés szükségessége, amely az egyes hívőktől az egész egyházra kiterjed, annak emberi és történelmi összetevőiben.

Az én személyes hozzájárulásom a szinódushoz egy olyan emberé, aki életkorából és szolgálatából adódóan kívül áll minden működési kereten, legyen az helyi vagy egyetemes, és kizárólag lelki jellegű. Ezt próbáltam adni az ideai nagyböjti prédikációmmal a Pápai Házban. Ez volt a címe: *Akinek van füle, hallja meg, mit mond a Lélek az egyházaknak*. Ebben megpróbáltam az egyház korai tapasztalataiból kiindulva néhány támpontot adni arra vonatkozóan, hogy hogyan kell eljáráni a történelmi fordulópontok idején. Akkor a döntés arra irányult, hogy az egyház megnyíljon a pogányok és a világ többi része felé. Ma ugyanez a laikusok és a nők felé való nyitást jelenti.

Nem tudom (és talán senki sem tudja), hogy mi lesz a szinódus gyakorlati eredménye. Ferenc pápa számára a szinodalitás lelki tapasztalat, a közösségként való létezés, az egymásra és a Lélekre való hallgatás útja. Úgy is mondhatnánk, hogy számára a szinódus létrehozása fontosabb, mint a döntések, amelyek születnek majd belőle. Az út fontosabb, mint a megérkezés. Személy szerint úgy vélem, hogy a legnagyobb újdonságot nem annyira a szinódus esetleges gyakorlati eredményei jelentik (amelyek egyébként soha nem azonnaliak), hanem maga az összetétele. Egy szinódus, amelyen a hierarchián kívüli világi férfiak és nők is részt vesznek – először szavazati joggal: ez korszakos és visszafordíthatatlan újdonság a katolikus egyház számára! Egyébként nem szabad elfelejtenünk, hogy az egyház mindig megújításra szorul (*reformanda*), és egyszerre szent és bűnös. (Az atyák oximoronnal *casta meretrix*nek nevezték.) Ebben a világban az egyház – olyan képet használok, amely ismerősen csenghet nektek, magyaroknak – soha nem lesz megoldott Rubik-kocka, amelynek minden oldala tökéletesen egymás mellett van és ugyanolyan színű. Folyamatosan azon munkálkodik, hogy a fény és árnyék közötti ellentétet leküzdje, várva a mennyei Jeruzsálemet, amelyben már csak a „Bárány fénye” világít majd.

Ferenc pápa a perifériákra hívja az egyházat. Mi a véleménye a „kilépő egyházzról”, amelyet a pápa tábori kórházhoz hasonlít? Lehetségesnek tartja-e az – akár a bizonyos határok elmosódásával járó – kilépést, a találkozást más kultúrákkal és más gondolkodásmódokkal? Időszerűnek tartja-e a szegényekkel való szorosabb közösségvállalást, amely néha azt is jelenti, hogy „az ember ruhája bepiszkolódik”?

Amiről ön beszél, az kétségtelenül Ferenc pápa pontifikátusának legnyilvánvalóbb „nyoma”. Az is hozzájárult megválasztásához, hogy – amint az a beszámolókból kiderül – a konklávét előkészítő találkozókön elhangzott egy rövid, ilyen irányú felszólalása, ami sok bíboros figyelmét felkeltette. Bizonyos értelemben tehát azt kell mondanunk, hogy megválasztása olyan igényt tükrözött, amelyet mindannyian éreztek, és nem csak Beroglio bíboros.

Az első nagypénteki beszédemben, amelyet a Szent Péter-bazilikában tartottam, néhány nappal a megválasztása után, Kafka egyik novelláját kommentáltam, amelyet a jelenlegi színódusi kontextusban is hasznos lehet felidézni. A címe: *A császár üzenete*. Egy királyról szól, aki halálos ágyán maga mellé hívja egyik alattvalóját, és a fülébe súg egy üzenetet. Ez az üzenet annyira fontos, hogy meg is ismétli. Ezután egy biccentéssel elbocsátja a hírvivőt, aki útnak indul. De hallgassuk közvetlenül a szerzőtől a történet folytatását, amelyet az íróra jellemző álomszerű és már-már lidérces hangvétel jellemez:

„A hírnök azonnal útra kelt; erőteljes, fáradhatatlan férfi, előbb egyik, majd másik előrenyújtott karjával tör utat a tömegben; ha ellenállásba ütközik, a mellére mutat, hol a nap jele ragyog; oly gyorsan tör előre, mint rajta kívül senki; a tömeg azonban nagy; végeláthatatlan messzeségbe terjed. Ha szabad mező tárulna elébe, hogy röppülne; és minden bizonnyal nemsokára már hallanád öklének csodálatos dörömbölését az ajtódon. Ehelyett azonban mily hasztalanul fáradozik, még most is csak a legfelső palota épületein vergődik keresztül; sohasem fog áthatolni rajtuk; de ha ez sikerülne is neki, semmit sem nyerne; meg kellene vívnia harcát a lépcsőkön; de ha ez sikerülne is neki, semmit sem nyerne; át kellene jutnia az udvarokon és az udvarok után a második, körbezáruló palotán; és újabb udvarok és újra palota; így menne tovább, évezredekén át; és ha végre kimentana a legutolsó kapun – de ez soha, soha meg nem történhet –, csak a székváros tárulna elébe, a világ közepe, tele a város szemetének dombjaival. Senki sem jut itt keresztül, hát még egy halott üzenetével. Te azonban ott ülsz ablakodban, és megálmodod, mikor eljön az este” (Gáli József fordítása).

Ezt a történetet olvasva nem lehet nem gondolni Krisztusra, aki mielőtt elhagyta volna ezt a világot, az egyházra bízta az üzenetet: „Menjetek el az egész világba, hirdessétek az örömhírt minden teremtménynek.” És nem lehet nem gondolni arra a sok emberre, akik „az ablaknál állnak”, azaz várják a reménység üzenetét. Mindent meg kell tennünk – mondtam akkor –, hogy az egyház soha ne váljon azzá a bonyolult és zsúfolt kastéllyá, amelyet Kafka leírt. Tudjuk, melyek azok a „válaszfallak”, amelyek akadályozhatják a hírnököt. Először is azok a falak, amelyek elválasztják egymástól a különböző keresztény egyházakat, aztán a bürokrácia, a szertartások maradványai, amelyek mára értelmetlenné váltak: díszletek, tör-

vények és múltbéli viták, amelyek mára már csak törmeléket jelentenek. Úgy jártunk, mint bizonyos ókori épületek. Az évszázadok során, hogy alkalmazkodjanak a pillanatnyi igényekhez, megtöltötték őket válaszfalakkal, lépcsőházakkal, szobákkal, kis helyiségekkel és pincékkel. Eljön az idő, amikor észrevesszük, hogy mindezek az átalakítások már nem felelnek meg a jelenlegi igényeknek, sőt, akadályoznak minket; és akkor bátorságot kell vennünk, hogy lebontsuk őket, és az épületet helyreállítsuk eredeti egyszerűségében és vonalvezetésében, újbóli használata érdekében.

Akkor még el sem tudtam képzelni, hogy az új pápa mi mindent meg fog tenni azért, hogy az egyházat a világ – anyagi és szellemi értelemben vett – perifériái felé fordítsa. Természetesen minden centrifugális, azaz kifelé irányuló mozgást a belsővé válás és elmélyülés centripetális mozgásának kell kísérnie. Máté és Márk szerint Jézus utolsó ajánlása az apostoloknak, mielőtt elhagyta őket ez volt: „Menjetek!” „Menjetek el az egész világra, és hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek” (Mk 16,15). Lukács szerint az utolsó ajánlás ennek éppen az ellenkezője: „Maradjatok!” „Maradjatok a városban, amíg erő nem tölt el benneteket a magasságból” (Lk 24,49). Természetesen nincs ellentmondás e két kijelentés között; együttesen azt jelentik ugyanis: „Menjetek, de ne menjetek, amíg fel nem vagytok készítve a feladatra.” A belső felkészülés, az interiorizáció olyan feladat, amelyben mindannyian részt veszünk, de különösen a teológusok és a szemlélődő lelkek. Ők arra hivatottak, mint Mária és a többi asszony, hogy a cönákulumban maradjanak, míg Péter és a többi apostol misszióba megy.

Ön 1996-ban Budapesten vendége volt a Magyar Katolikus Karizmatikus Megújulás országos találkozásának, amit akkor tizenkétezer ember jelenlétében rendeztek meg a Budapest Sportszarnokban. Egy helyen elmeséli azt is, hogy még 1975-ben hallott először „egy új imamódról”, és a karizmatikus megújulásban tapasztalható örömről. Később Emiliano Tardif atyával is szolgált. Mesélne a megújulási mozgalomban szerzett tapasztalatairól? Hogy látja a karizmatikus megújulás jövőjét? Mi a feladata az egyházban ennek a mozgalomnak napjainkban?

Az ön által említett dolgokhoz tegye hozzá, hogy 2019-től a pápa akaratából a Katolikus Karizmatikus Megújulás egyházi asszisztense is vagyok. Ez alkalommal azonban elkerülöm, hogy személyes tapasztalataimról beszéljek, és inkább arra térek ki, amit a Karizmatikus Megújulás hozzáadhat a keresztény Nyugat teológiájához és lelkiségéhez. Remélem, hogy olvasóinknak lesz türelmük követni engem.

Ferenc pápa *Az evangélium öröme (Evangelii gaudium)* kezdetű apostoli buzdítását a következő szavakkal kezdi: „Az evangélium öröme betölti azoknak a szívét és életét, akik találkoznak Jézussal”. Itt azonban felmerül egy kérdés. Ha igaz, hogy az evangélium hirdetése örömmel tölti el az embert, és ha maga az „evangélium” szó örömhírt jelent, akkor miért van az, hogy a világ a keresztény hitet mindazzal hozza összefüggésbe, ami szomorú és megalázó az ember számára? Nietzsche a *Vidám tudományban* és máshol úgy beszél a keresztényekről, mint „a halál prédikátorairól” és mint „a lélek tuberkulózisában szenvedő emberekről”. Ő túlságosan előítéletes volt a kereszténységgel szemben ahhoz, hogy elismerést érde-

meljen, más szerzők azonban nem. Henrik Ibsen norvég drámaíró szinte minden „keresztény” szereplője szomorú ember, aki keserűséget terjeszt maga körül.

Meg kell keresnünk a keresztény hit e torz felfogásának okait, hogy leküzdhessük. Az ószövetségi prófécia, amelyek „az új és örök szövetséget” hirdetik, két alapvető szempontot említenek. Egy negatív szempontot, amely a bűn és általában a rossz eltávolításában áll, és egy pozitív szempontot, amely az új szív és az új lélek ajándékában áll. Ezékiel egyrészt valami olyanról beszél, amit Isten el akar távolítani az emberből: a gonoszságról és a kőszívről; másrészt valami olyanról, amit az emberbe akar helyezni: új szívről és új lélekről, az ő Lelkéről (Ez 36). Az Újszövetségben ezt a kettős ígéretet látjuk beteljesedni. Keresztelő János úgy mutatja be Jézust, mint „Isten Bárányát, aki elveszi a világ bűneit”, de közvetlenül utána úgy is, mint „aki a Szentlélekkel keresztel” (Jn 1,29.33). A Rómaiakhoz írt levélben Szent Pál először is kiemeli, hogy Krisztus azért jött, hogy megszabadítson minket a haláltól, a bűntől és a törvénytől (Róm 5-7), majd a nyolcadik fejezetben feltárja mindazt a ragyogó kincset, amit Krisztus a halála és a feltámadása által szerzett nekünk: a Szentlelket, az istenfiúságot, Isten szeretetét és a végső megdicsőülés bizonyosságát.

Az Újszövetségtől az egyház korára tekintve azt látjuk, hogy ezt a két szempontot Keleten és Nyugaton különböző módon és hangsúlyokkal fogadták. Az előbbieket a megváltás pozitív aspektusára, azaz az ember istenivé válására és az Isten képmásának helyreállítására helyezték a hangsúlyt, míg az utóbbiak a negatív aspektusra, azaz a bűntől való megszabadulásra. Latin teológiánkban különös paradoxon lépett fel. Aki a kegyelem *par excellence* dalnoka volt, egyben hozzá is járult – az esetleges körülmények miatt – a kegyelem beszűkült értelmezéséhez. Szent Ágostonról beszélnek. A pelagiánusok elleni polémiája arra készítette, hogy mindenekelőtt a kegyelemnek a bűntől való megóvásában és a gyógyításban játszott szerepét hangsúlyozza, az úgynevezett megelőző, megmentő és gyógyító kegyelmet. Az eredendő bűnről szóló tanítása alapján a keresztiséget elsősorban az eredendő bűntől való megszabadulásnak tekintette. Amikor Nyugaton megjelent egy olyan ember, aki merészségben és intellektusának eredetiségében (sajnos azonban az ételszentségben már nem) hozzá hasonlítható volt, nemhogy kiegyensúlyozta volna Ágoston gondolkodását, hanem kisarkította azt. Természetesen Luther Mártonról beszélnek. Az emberi természet teljes romlottságához és az ember radikális bűnösségéhez való ragaszkodása miatt túlságosan egyoldalúan hangsúlyozta a keresztény üdvösség negatív elemét, nevezetesen azt, hogy a bűnösök megigazulnak. Nála a keletitől való eltérés valóban radikálissá válik. Az ember átalakulásának és átistenülésének elméletével szemben nála az Isten által külsőleg beszámított igazságosság tézise áll, amely a megkeresztelt embert egyszerre „igaznak és bűnösnek” tartja: önmagában bűnösnek, de Isten előtt megigazultnak.

Ebben az esetben, mint sok más esetben, a Kelet és Nyugat közötti párbeszéd arany szabálya nem a vagy-vagy, hanem az is-is kellene, hogy legyen. Ágoston tanítványa, Blaise Pascal (születésének négy századik évfordulója van idén) írta: „Isten ismerete nyomorúságunk ismerete nélkül büszkeséget szül. A nyomorúságunk ismerete Isten ismerete nélkül kétségbeesést

szül. Jézus Krisztus ismerete a közéletet jelenti, mert benne megtaláljuk Istent és nyomorúságunkat egyaránt” (Gondolatok 527). A két kiemelt megközelítés tehát jogos és szükséges. Hol van tehát az a sajátos rés nyugati szótériológiánkban, amely elhomályosítja az evangélium örömteli jellegét? Ez abban áll, hogy a kegyelem, bármennyire emelkedett is az értelmezése, a gyakorlatban végül csak negatív dimenzióra, a bűn orvoslására korlátozódott, az átalakító kegyelem rovására, amely a Szentlélek és az egész Szentháromság bennünk való lakozásában áll. Kétségtelen, hogy a keresztény üdvösség, amelyet a Nyugat különböző keresztény egyházaiban hirdettek és megéltek, sokkal gazdagabb és változatosabb, mint ahogy az ebből az összefoglaló rekonstrukcióból kitűnik, és csodálatos spiritualitást, gazdag misztikát eredményezett; de a keresztény üzenetnek ez a felfogása nem más, mint amit a nyugati világ a felvilágosodástól kezdve kialakított belőle.

Pontosan ebben rejlik az a hozzájárulás, amelyet a karizmatikus megújulás az egyház számára nyújthat. A Nyugat összes egyháza több mint egy évszázada ismeri a kegyelem áramlását, amely átjárja őket, nevezetesen a pünkösdi mozgalmat és a hagyományos keresztény egyházakban jelen lévő különböző karizmatikus megújulási mozgalmakat. Amikor 1975 májusában a Szent Péter-bazilikában fogadta a Katolikus Karizmatikus Megújulás tagjait, VI. Pál pápa az írott szöveghez rögtönözve hozzáfűzött mondatban „esélynek” nevezte ezt a megújulást „az egyház és a világ számára”. Leo Suenens bíboros, a zsinat egyik moderátora a következőképpen határozta meg a karizmatikus megújulási mozgalmat (és erre Ferenc pápa is gyakran hivatkozik): „A kegyelem áramlása az egész egyház számára, amelynek az a rendeltetése, hogy elterjedjen benne, mint egy elektromos kisülés a tömegben, készen arra, hogy mint különálló valóság eltűnjön, amint feladatát teljesítette.”

Milyen értelemben és milyen tekintetben mondhatjuk, hogy ez a valóság kedvező lehetőséget nyújt a katolikus egyház és a reformációból született egyházak számára? Hozzájárul ahhoz, hogy a keresztény üdvösségnek visszaadja minden gazdag pozitív tartalmát, amely a Szentlélek bennünk lakásában és a Krisztusban való új életben áll. A karizmákról szóló tanításának köszönhetően lehetővé teszi azt is, hogy helyesen értékeljük a laikusok szerepét az egyházban: többé már nem pusztán a hierarchia külső munkatársai, hanem saját karizmáik hordozói. A keresztény élet más képét kínálja, egy örömteli, terjedő kereszténységet, amelyet a „Lélek törvénye szerint élünk, amely életet ad Krisztus Jézusban” (Róm 8,2). Eközben a bűn a legkevésbé sem bagatellizálódik, mert a Paraklétosz emberi szívbe való eljövételének egyik első hatása az, hogy „meggyőzi a világot a bűnről” (Jn 16,8). Személyes tapasztalatból tudom ezt, mert ilyen tapasztalat volt az, amely negyvenhat évvel ezelőtt segített legyőzni makacs ellenállásomat, és befogadni ezt a „kegyelmi áramlatot”.

Nem arról van szó, hogy csatlakozunk egy „mozgalomhoz”, hanem arról, hogy megnyitjuk magunkat a Szentlélek működésének, bármilyen állapotban is vagyunk. Senkinek sincs monopóliuma a Szentlélekre, legkevésbé a pünkösdi és karizmatikus mozgalomnak. A lényeg az, hogy ne maradjunk kívül a kegyelem áramlatán, amely különböző formákban az egész kereszténységet áthatja, és hogy ebben Isten szuverén kezdeményezését és az egész egyház számára lehetőséget lássunk. Hogy külön-

böző történelmi okokból az ortodox kereszténységnek is szüksége van-e „Léleekben való megújulásra”, azt nem nekünk, latinoknak kell megmondanunk. Amit a múlt tapasztalatai alapján mondhatunk, az az, hogy nem elég, ha gazdag teológiánk és hagyományunk van a Szentlélekről ahhoz, hogy birtokoljuk Szentlelket!

Őn tagja volt a Nemzetközi Teológiai Bizottságnak (1975–1981), majd 12 évig a pümködsdi egyházakkal folytatott párbeszéd katolikus küldöttségének vezetője. Gyakran részt vesz más keresztény felekezetek rendezvényein, és prédikál más felekezetek képviselőivel együtt. Mi volt a tapasztalata? Lehetségesnek tartja-e az ökumenikus közeledést a pümködsdiekkel, ezzel a katolikus hagyománytól oly eltérő keresztény közösséggel?

Nem én vezettem a pümködsdi egyházakkal folytatott párbeszéd katolikus küldöttségét, de tagja voltam. Ez a tapasztalat segített megerősíteni a keresztény egység iránti elkötelezettségemet. A pümködsdi egyházak intézményi és szentségi szempontból a legtávolabb állnak tőlünk, katolikusoktól, de sok esetben lelki szempontból ők állnak a legközelebb hozzánk, a Szentlélek és karizmái iránti nyitottságuk, egyszerű, lelkes hitük és Krisztus iránti szeretetük miatt. Ferenc pápa meg van győződve erről. Rómából tett egyik első útja során Casertában találkozott egy evanglikál-pümködsdi lelkésszel. Gyakran részt vett karizmatikus katolikusok és pümködsdiek találkozóin. Buenos Aires-i bíborosként már korábban is látta az ilyen típusú találkozókat, és én is részt vettem két ilyen találkozón.

2003 májusában meghívást kaptam a Németországi Egyházak Ökumenikus Találkozójára (*Ökumenischer Kirchentag*), amelyet Berlinben tartottak. A harmadik évezred elején a tét – mutattam rá a beszédemben – nem ugyanaz, mint a második évezred elején, amikor a Kelet és a Nyugat közötti szétválás, de nem is ugyanaz, mint ugyanezen évezred közepén, amikor a katolikusok és protestánsok közötti szakadás megtörtént. Mondhatjuk-e, hogy a Szentlélek Atyától való származásának pontos módja (a híres *Filioque*, amiről már beszéltem), vagy a bűnösök megigazulásának mibenléte az, ami ma a legjobban érdekli az embereket, és amin a keresztény hit áll vagy bukik? A világ továbblépett, mi pedig megrekedtünk olyan problémáknál és formuláknál, amelyeknek az emberek már nem is tudják a jelentését.

A Lélek iránti új nyitottságom és a keresztény egység ügyéhez való megtérésem eredményeként más keresztény felekezetek lelkipásztorai is elkezdtek meghívni magukhoz. Svédországban hetven lutheránus lelkipásztornak tartottam lelkigyakorlatot, és nagy örömmre szolgálhattam protestáns testvérek között más skandináv országokban, így Dániában, Finnországban és Norvégiában. Ugyanez történt az anglikán egyházzal is. 2015 novemberében Justin Welby prímás meghívott, hogy tartsak szentbeszédet Westminsterben, az anglikán egyház főtanácsának beiktatásán, Erzsébet királynő és hitvese jelenlétében.

A reformációból született különböző egyházak testvéreivel való kapcsolataimat mindig is II. János Pál nagyszerű elve inspirálta: „Hozzátok össze azt, ami összeköt bennünket, ami sokkal fontosabb, mint ami még mindig elválaszt bennünket.” Az egység problémájának kezelésénél elkerülendő nagy kísértés, hogy emberi problémává redukáljuk, és azt higgyük,

emberi eszközökkel és stratégiákkal kell megoldani. A teológiai viták önmagukban hasznosak és szükségesek, de ha ezeket nem támasztja alá az, amit Walter Kasper bíboros „spirituális ökumenizmusnak” nevezett, akkor nem eredményeznek valódi változást. Az egység misztikus tény, még azelőtt, hogy olyan valósággá válna, amely szociológiailag is látható módon kifejeződik a világban. A feltámadt Krisztusban gyökerezik, akinek hatalma van arra, hogy mindent önmaga alá rendeljen, és lerombolja a keresztények közé emelt elválasztó falat, ahogyan kezdetben lerombolta a zsidókat és a pogányokat elválasztó falat is.

2020 novemberében Ferenc pápa bíborossá kreálta Önt. Püspökké szentelését azonban nem kérte, ami ritka, kivételes esetnek számít. Hogyan változtatta meg az életét a bíborosi kinevezés?

Kifejezett kérésemre a Szentatya megengedte, hogy a bíbor helyett a kapucinus habitust viseljem. „Különleges engedmény Szent Ferenc tiszteletére”, így magyarázta Ferenc pápa a kivételt a meglepett emeritus pápának, XVI. Benedeknek azon az udvariassági látogatáson, amelyet az új bíborosok szoktak tenni nála kinevezésük után. Mivel a 80 év feletti bíborosok közé tartozom, és a Szentatyától felmentést kaptam a püspökszentelés alól, nincsenek különleges megbízatásaim és feladataim. Így nem kellett sokat változtatnom az életmódomon sem. Továbbra is az Irgalmas Szeretet remeteségében élek Cittaducaléban, Rieti tartományban, néhány kapucinus szegény klarissza apácával, ahol bizonyos értelemben káplánként tevékenykedem. Mostanra (közel kilencvenéves vagyok) tevékenységemet szinte kizárólag a pápai házban való prédikálásra korlátoztam, amely a modern kommunikációs eszközöknek köszönhetően a Vatikánon és Olaszországon kívül is jelentős hatással bír.

Merre tovább? Merre tovább, katolikus egyház? Merre tovább, európai katolikus egyház? Milyen – elsősorban lelki – tanácsokat adna ezekre a kérdésekre válaszul?

Azt hiszem, oda megyünk, amire a legkevésbé számítunk! A mi Istenünk a meglepetések Istene. Az Ő gondolatai nem a mi gondolataink, és a mi előrejelzéseink ritkán, vagy soha nem esnek egybe az övével. Az apostolok kérdése ezt volt: „Uram, most van az idő, amikor helyreállítod Izrael számára a királyságot?” Jézus pedig így válaszolt: „Nem a ti dolgotok, hogy ismerjétek az időket és a korszakokat, amelyeket az Atya saját tetszése szerint határozott meg. A rátok lejövő Szentlélek azonban erővel tölt majd el benneteket, hogy tanúságot tegyetek rólam Jeruzsálemben és egész Júdeában, Szamariában, egészen a föld határáig” (ApCsel 1,6–8). Ez a válasz ránk is vonatkozik. Meggyőződésemmel azonban, hogy nem egyszerűen csak vissza kell fordulnunk. Nem lesz „restauráció”, mint a francia forradalom után, és ha lesz is, kérészerűtlen lesz, mint minden helyreállítás. A történelem, mint egy folyó, megakadhat és kanyaroghat, de semmi sem fogja megállítani a tenger felé vezető útján. A reményünk és békességünk forrása az, hogy az egyház folyója nem véletlenszerűen és tapogatózva halad előre, mert a feltámadt Úr vezeti Szentlelkével.